

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РІЗНОЧАСТИНОМОВНОГО ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ <i>HOFFNUNG</i>	10
1.1. Слово та значення, їх відношення.....	10
1.2. Семантична структура слова.....	13
1.3. Лексико-семантичне поле як фрагмент мовної картини світу.....	18
1.4. Поняття <i>HOFFNUNG</i> у мовній картині світу. Ступінь дослідженості проблеми.....	21
1.5 Основні методи дослідження.....	24
Висновки до 1 розділу.....	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ <i>HOFFNUNG</i> НА МАТЕРІАЛІ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31
2.1. Поняття <i>HOFFNUNG</i> : визначення та основні характеристики.....	31
2.2. Інвентаризація компонентів лексико-семантичного поля зі значенням <i>HOFFNUNG</i>	36
2.2.1. Інвентаризація лексико-семантичної групи іменників на позначення особи, що проявляє надію, сподівання.....	36
2.2.2. Інвентаризація лексико-семантичної групи прикметників зі значенням надійний, оптимістичний.....	39
2.2.3. Інвентаризація лексико-семантичної групи дієслів на позначення дій, пов'язаних з проявами надії та сподівання	40
2.4. Фразеологічні засоби вербалізації концепту <i>HOFFNUNG</i>	42
Висновки до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЛСП <i>HOFFNUNG</i> У СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМОВНОМУ МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ.....	50
3.1. Тематичні сфери використання компонентів ЛСП <i>HOFFNUNG</i> у ЗМІ.....	50

3.1.1. Контекстуальний аналіз вживання компонентів ЛСП <i>HOFFNUNG</i> у медійних текстах.....	60
3.2. Аналіз сполучуваності компонентів ЛСП <i>HOFFNUNG</i> з іншими частинами мови на матеріалі медійних текстів.....	64
3.2.1. Прикметники, пов'язані з концептом <i>HOFFNUNG</i>	64
3.2.2. Дієслова, що виражають процеси, пов'язані з надією та сподіванням.....	68
3.2.3. Сполучуваність компонентів ЛСП іменників зі значенням <i>HOFFNUNG</i>	73
3.4. Порівняльний аналіз лексикографічного та контекстуального концепту <i>HOFFNUNG</i>	76
3.5. Семантичні зсуви та нові конотації компонентів ЛСП <i>HOFFNUNG</i> у світлі сучасних подій.....	83
Висновки до розділу 3.....	88
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94
ДОДАТКИ.....	99

АНОТАЦІЯ

Гринишин Леся Миколаївна. Семантичні характеристики лексико-семантичного поля *HOFFNUNG* у сучасній німецькій мові (на основі аналізу лексикографічних джерел та медійного дискурсу).

Дипломна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти. На правах рукопису. Спеціальність 035 Філологія. Спеціалізація 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька. Івано-Франківськ, 2024.

У дипломній роботі здійснено комплексне дослідження семантико-функціональних характеристик лексико-семантичного поля *HOFFNUNG* у сучасній німецькій мові. На матеріалі лексикографічних джерел та медійного дискурсу проаналізовано структурну організацію поля, визначено його ядерні та периферійні компоненти. Досліджено особливості вербалізації концепту *HOFFNUNG* у сучасних німецькомовних ЗМІ, виявлено нові семантичні компоненти та конотації, що розвинулися під впливом актуальних суспільних процесів. Здійснено інвентаризацію лексико-семантичних груп іменників, прикметників та дієслів, що входять до складу досліджуваного поля. Простежено специфіку функціонування компонентів лексико-семантичного поля в різних тематичних контекстах та описано їх лексичну сполучуваність з іншими мовними одиницями.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, концепт *HOFFNUNG*, семантична структура, медійний дискурс, німецька мова.

ZUSAMMENFASSUNG

Hrynyshyn Lesia. Die semantischen Eigenschaften des lexikalisch-semantischen Feldes HOFFNUNG in der modernen deutschen Sprache (basierend auf der Analyse lexikographischer Quellen und mediendiskursiver Texte). (basierend auf der Analyse von lexikographischen Quellen und Medientexten). Masterarbeit. Als Manuskript. Fachrichtung 035 Philologie. Spezialisierung 035.043 Germanische Sprachen und Literaturen (einschließlich Übersetzung), erste – Deutsch. Wassyl-Stefanyk-Universität der Vorkarpaten. Iwano-Frankiwnsk, 2024.

Die Masterarbeit präsentiert eine umfassende Untersuchung der semantisch-funktionalen Eigenschaften des lexikalisch-semantischen Feldes HOFFNUNG in der modernen deutschen Sprache. Auf der Grundlage lexikographischer Quellen und des Mediendiskurses wurde die strukturelle Organisation des Feldes analysiert und seine Kern- und Peripheriekomponenten bestimmt.

Die Besonderheiten der Verbalisierung des Konzepts HOFFNUNG in den modernen deutschsprachigen Medien wurden untersucht und neue semantische Komponenten und Konnotationen identifiziert, die sich unter dem Einfluss aktueller sozialer Prozesse entwickelt haben. Es wurde eine Inventarisierung der lexikalisch-semantischen Gruppen von Substantiven, Adjektiven und Verben durchgeführt, die zum untersuchten Feld gehören. Die Spezifik der Funktionsweise der Komponenten des lexikalisch-semantischen Feldes in verschiedenen thematischen Kontexten wird verfolgt und ihre lexikalische Kombinierbarkeit mit anderen sprachlichen Einheiten beschrieben.

Schlüsselwörter: lexikalisch-semantisches Feld, Konzept HOFFNUNG, semantische Struktur, Mediendiskurs, deutsche Sprache.

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки особливої актуальності набуває дослідження мовних явищ крізь призму когнітивно-семантичного підходу, який дозволяє розкрити особливості концептуалізації дійсності певною мовною спільнотою. Вивчення лексико-семантичних полів як способу організації лексичної системи мови дає можливість глибше зрозуміти механізми мовної репрезентації різних фрагментів картини світу.

Особливий інтерес становить дослідження лексико-семантичного поля *HOFFNUNG* у сучасній німецькій мові, оскільки поняття надії належить до базових екзистенційних понять, які відображають фундаментальні аспекти людського буття та світосприйняття. Аналіз вербалізації цього поняття в медійному дискурсі дає змогу простежити його актуальні смислові трансформації та особливості функціонування в сучасному комунікативному просторі.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного вивчення семантико-функціональних особливостей лексико-семантичного поля *HOFFNUNG* у сучасній німецькій мові з урахуванням його репрезентації як у лексикографічних джерелах, так і в медійному дискурсі. Це дозволяє виявити не лише системні характеристики даного поля, але й простежити динаміку його розвитку та функціонування в актуальному мовному просторі.

Ступінь наукової розробки проблеми. Теоретичні засади дослідження лексико-семантичних полів розроблені у працях таких науковців, як Й. Трір (J. Trier), В. Порціг (W. Porzig), Л. Вайсгербер (L. Weisgerber), К. Бюлер (K. Bühler), Г. Іпсен (G. Ipsen), А. Йолес (A. Jolles). Питання семантичної структури слова та організації лексичної системи мови досліджували Д. Буссе (D. Busse), В. Тойберт (W. Teubert), П. Рольф (P. Rolf), К. Шваб (K. Schwab), Г. Хельбіг (G. Helbig), В. Фляйшер (W. Fleischer), П. Р. Лутцаер (P. R. Lutzeier). Проблематиці медійного дискурсу та функціонування мовних одиниць у ньому присвячені роботи У. Шміца (U. Schmitz), М. Шварц-Фрізель (M. Schwarz-Friesel), Г. Бургер (H. Burger), Д. Перрен (D. Perrin), М. Лютценберг (M. Lutzenberger), К. Маас (C. Maas), Е. Шенк (E. Schenk). Важливий внесок у дослідження концептів

та їх реалізації в різних типах дискурсу зробили А. Вежбицька (A. Wierzbicka), Б. Шмідт (B. Schmidt), Р. Келлер (R. Keller), М. Юнг (M. Jung), Г. Штютцель (G. Stötzel). Однак комплексне дослідження лексико-семантичного поля *HOFFNUNG* у сучасному німецькомовному медійному дискурсі ще не було предметом спеціального наукового аналізу.

Об'єкт дослідження – лексико-семантичне поле *HOFFNUNG* у сучасній німецькій мові.

Предмет дослідження – семантико-функціональні характеристики компонентів лексико-семантичного поля *HOFFNUNG* та особливості їх реалізації в медійному дискурсі.

Мета роботи полягає у комплексному аналізі семантико-функціональних особливостей лексико-семантичного поля *HOFFNUNG* на матеріалі синонімічних та тлумачних словників, а також публіцистичних текстів у сучасній німецькій мові.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

1. визначити теоретичні засади дослідження лексико-семантичних полів;
2. охарактеризувати семантичну структуру ЛСП *HOFFNUNG*;
3. здійснити інвентаризацію компонентів лексико-семантичного поля *HOFFNUNG*;
4. проаналізувати особливості функціонування компонентів лексико-семантичного поля *HOFFNUNG* в медійному дискурсі;
5. дослідити тематичні сфери використання та сполучуваність компонентів лексико-семантичного поля *HOFFNUNG*;
6. виявити семантичні зсуви та нові конотації серед компонентів лексико-семантичного поля *HOFFNUNG* у сучасному вживанні.

Методи дослідження. У роботі використано такі методи: описовий метод – для систематизації та інтерпретації мовного матеріалу; метод компонентного аналізу – для дослідження семантичної структури лексичних одиниць; дистрибутивний аналіз – для вивчення сполучуваності компонентів поля; контекстуальний аналіз – для виявлення особливостей функціонування

лексичних одиниць у медійних текстах; кількісний аналіз – для встановлення частотності вживання досліджуваних одиниць.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше здійснено комплексний аналіз семантико-функціональних характеристик лексико-семантичного поля *HOFFNUNG* з урахуванням його репрезентації в сучасному німецькомовному медійному дискурсі; виявлено нові семантичні компоненти та конотації, що розвинулися під впливом актуальних суспільних процесів.

Матеріал дослідження. Джерельною базою дослідження слугували п'ять тлумачних та синонімічних словників німецької мови: Duden, OpenThesaurus, Großes Wörterbuch der deutschen Sprache, Woxikon та Wiktionary, а також тексти провідних німецькомовних медіа: Der Spiegel, Die Zeit, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Süddeutsche Zeitung за період 2020-2024 років. Загальний обсяг проаналізованого матеріалу складає понад 2500 слововживань компонентів ЛСП *HOFFNUNG*, включаючи 150 лексикографічних статей та 350 контекстів з медійних текстів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження було представлено та обговорено на VIII Всеукраїнській науковій конференції молодих учених «Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації» ELLIC-2024 (10 жовтня 2024 р.). Основні положення дослідження роботи висвітлено у двох публікаціях – тезах доповіді конференції ELLIC-2024 на тему: «Семантичні характеристики лексико-семантичного поля *HOFFNUNG*(на основі аналізу лексикографічних джерел та публіцистичних текстів)" та в науковій статті» та у статті «Семантико-функціональна характеристика лексико-семантичного поля *HOFFNUNG* у сучасній німецькій мові «Б».

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали дослідження можуть бути використані у викладанні курсів лексикології німецької мови, спецкурсів з когнітивної лінгвістики та дискурс-аналізу, при укладанні навчальних посібників та словників, а також у подальших наукових дослідженнях.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 104 сторінок комп'ютерного тексту. Основний зміст роботи викладено на 93 сторінці. Список використаних джерел включає 54 найменувань та додатків.

У першому розділі розглядаються теоретичні засади дослідження лексико-семантичних полів.

Другий розділ присвячено аналізу компонентів лексико-семантичного поля *HOFFNUNG*.

У третьому розділі досліджуються особливості вербалізації даного поля в сучасному німецькомовному медійному дискурсі.

У висновках підсумовуються результати дослідження.

ВИСНОВКИ

У результаті теоретичного дослідження основ різночастиномовного лексико-семантичного поля *HOFFNUNG* отримано такі результати:

Проаналізовано та систематизовано теоретичні підходи до розуміння слова та його значення. Встановлено, що у сучасному мовознавстві існують чотири основні теорії значення слова: субстанціональна, що розглядає значення як відображення об'єктивної дійсності; структуралістична, яка досліджує значення через систему відношень між мовними знаками; інформаційна, що трактує значення як інформацію про позначуваний об'єкт; біхевіористська, що вивчає значення через призму людської поведінки. Доведено необхідність комплексного підходу до вивчення значення слова, що дозволяє врахувати всі аспекти цього складного явища.

Досліджено семантичну структуру слова та виявлено її основні компоненти: денотативний аспект, що відображає зв'язок з позамовною дійсністю; сигніфікативний аспект, пов'язаний з понятійним змістом; конотативний аспект, що включає емоційно-оцінні компоненти; прагматичний аспект, що реалізується в комунікативних ситуаціях. Встановлено, що всі ці компоненти перебувають у тісній взаємодії та забезпечують повноцінне функціонування слова в мовній системі.

Верифіковано теоретичні засади дослідження лексико-семантичного поля як фрагмента мовної картини світу. Виявлено, що: семантичне поле є складною ієрархічною структурою; структурна організація семантичних полів відображає особливості національного світосприйняття. Обґрунтовано важливість польового підходу для розуміння системних зв'язків у лексиці.

У результаті дослідження концепту *HOFFNUNG* у німецькій мовній картині світу: встановлено його багатовимірну природу та культурну значущість; виявлено основні напрямки його наукового вивчення; визначено універсальні та національно-специфічні риси цього концепту; сформовано розуміння його місця в системі німецької мови та культури.

Проаналізовано та систематизовано теоретичні підходи до дослідження лексико-семантичних полів у сучасній лінгвістиці. Встановлено, що

комплексний підхід, який включає як загальнонаукові, так і спеціальні лінгвістичні методи, забезпечує найбільш об'єктивне дослідження семантичних, синтагматичних та прагматичних характеристик мовних одиниць. Виявлено ефективність застосування квантитативно-лінгвістичної методики інвентаризації для структурування компонентів лексико-семантичного поля. Доведено, що використання математичних формул для визначення ваги компонентів ЛСП дозволяє мінімізувати суб'єктивність дослідження та забезпечити високу точність результатів.

Розглянуто поняття *HOFFNUNG* у сучасній німецькій мові. Встановлено його багатоаспектну природу, що характеризується: позитивною емоційною забарвленістю; чіткою орієнтацією на майбутнє; активною позицією суб'єкта; тісним зв'язком із соціальною та духовною сферами.

Проведено інвентаризацію та верифіковано склад лексико-семантичних груп: прикметників, де виявлено чітку ієрархічну структуру з домінантою *HOFFNUNGsvoll*; іменників, де встановлено розгалужену систему номінацій, включаючи окрему підгрупу на позначення особи; дієслів, де виявлено тісний семантичний зв'язок між поняттями надії та очікування. Обґрунтовано та систематизовано структуру лексико-семантичного поля *HOFFNUNG*, у якому виділено: ядро (найбільш частотні та семантично вагомні компоненти); основний склад; ближню та дальню периферію.

Досліджено фразеологічні засоби вербалізації концепту *HOFFNUNG*. Виявлено: багатство образних засобів німецької мови для вираження *надії*; активне використання природних метафор; тісний зв'язок з іншими абстрактними поняттями. Сформовано комплексне уявлення про місце концепту *HOFFNUNG* у німецькій мовній картині світу. Встановлено, що цей концепт: займає центральне місце в системі ціннісних орієнтирів; характеризується розгалуженою системою мовних засобів вираження; демонструє тісний зв'язок з національно-культурними особливостями німецькомовної спільноти.

Охарактеризовано тематичні сфери використання слова "*HOFFNUNG*" у німецькомовних ЗМІ та встановлено їх кількісний розподіл: політична сфера

(32%), спортивна (21%), економічна (18%), соціальна (11%), культурна (8%), медична (6%) та інші сфери (4%). Виявлено, що найбільша частотність вживання компонентів ЛСП *HOFFNUNG* спостерігається у політичному дискурсі, що пояснюється високою соціальною значущістю політичних процесів та їх впливом на формування суспільних настроїв.

Визначено контекстуальні особливості вживання слова "*HOFFNUNG*" у медійних текстах та верифіковано його семантичне наповнення у різних дискурсивних контекстах. Встановлено, що домінанта ЛСГ іменників *HOFFNUNG* набуває специфічних конотацій залежно від тематичної спрямованості матеріалу: від оптимістичних очікувань у політичному контексті до конкретних перспектив у економічному дискурсі.

Обґрунтовано особливості сполучуваності компонентів ЛСП "*HOFFNUNG*" з іншими частинами мови та доведено високу продуктивність комбінацій з прикметниками (*HOFFNUNGsvoll, zuversichtlich, optimistisch*). Сформовано систему типових лексичних комбінацій, що демонструє різноманітність мовних засобів вираження концепту надії в медіадискурсі та його роль у формуванні емоційного забарвлення публікацій.

Досліджено особливості сполучуваності компонентів ЛСП "*HOFFNUNG*" з різними частинами мови та встановлено високу продуктивність бінарних конструкцій, особливо з дієсловами (*hoffen + können*), прикметниками (*HOFFNUNGsvoll + Aufbruch*) та іменниками (*HOFFNUNGsschimmer + Krise*). Обґрунтовано системний характер лексичних зв'язків та виявлено закономірності функціонування цих конструкцій у різних тематичних контекстах медійного дискурсу.

Верифіковано суттєві відмінності між лексикографічним та контекстуальним значенням концепту "*HOFFNUNG*" та доведено значне розширення його семантичного поля в сучасному медіадискурсі. Виявлено, що контекстуальне вживання демонструє ширший спектр смислових відтінків та функціональних особливостей порівняно зі словниковими дефініціями.

Проаналізовано семантичні трансформації лексеми "*HOFFNUNG*" під впливом актуальних суспільних процесів та встановлено появу нових конотацій

і словотворень, зокрема *"Impf-HOFFNUNG"*, *"Tech-HOFFNUNG"*, *"KI-HOFFNUNG"*. Запропоновано класифікацію нових семантичних компонентів, що відображають сучасні тенденції цифрової трансформації та соціальних змін.

Здійснено порівняльний аналіз компонентів ЛСП *"HOFFNUNG"*, *"Chance"*, *"Möglichkeit"*, *"Aussicht"* та сформовано систему критеріїв їх диференціації в медійному дискурсі. Доведено, що домінанта *"HOFFNUNG"* виявляє найбільшу емоційну насиченість та демонструє найширший спектр контекстуального вживання серед досліджуваних концептів, виконуючи важливу соціально-консолідуєчу функцію в сучасному німецькомовному інформаційному просторі.